

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ – ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΣΕΣ»
ΕΝΟΤΗΤΑ 2^η - ΘΡΗΣΚΕΙΑ
ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ
ΤΑ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΙΕΡΑ ΚΑΙ Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑ ΤΟΥΣ

Σχεδιασμός-Συντονισμός: Χαρά Ανδρεΐδου

Τα πανελλήνια ιερά έπαιξαν πολύ σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας των Ελλήνων, σε όλα τα επίπεδα. Η ακτινοβολία τους είχε απλωθεί σε ολόκληρο τον τότε γνωστό κόσμο και μάλιστα από πολύ πρώιμες περιόδους. Μια συνοπτική παρουσίαση θα βρούμε στον παρακάτω σύνδεσμο:

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/art/page_009.html

«Τα μεγάλα ιερά και η σημασία τους στην ανάπτυξη της τέχνης»

Μια ολοκληρωμένη, διαδραστική εικόνα σχετικά με τα πανελλήνια ιερά μπορούμε να έχουμε από τους ακόλουθους συνδέσμους, στην αγγλική γλώσσα:

<https://mappinghistory.uoregon.edu/english/EU/EU13-00.html>

Διαδραστικοί χρονολογικοί χάρτες των πανελλήνιων ιερών, με σημαντικές πληροφορίες – Ιερό του Δία στην Ολυμπία, Μαντείο του Απόλλωνα στους Δελφούς, Ιερό του Ηρακλή στη Νεμέα, Ιερό του Ποσειδώνα στον Ισθμό της Κορίνθου.

Ιερό του Δία στην Ολυμπία – Η παγκόσμια ακτινοβολία του ιερού με βάση τα ιδιωτικά και δημόσια αναθήματα και τις συνθήκες

<https://mappinghistory.uoregon.edu/english/EU/EU13-02.html>

Μεταφράζω ελεύθερα τα κείμενα του βίντεο για την περίοδο που μας ενδιαφέρει:

700-399 π.Χ.

Τα δημόσια αναθήματα ξεκίνησαν από τον 8^ο π.Χ. αιώνα και σχετίζονται κυρίως με ολυμπιονίκες. Τα αναθήματα προέρχονται από τις πόλεις της νότιας Ελλάδας, της νότιας Ιταλίας και της Σικελίας. Ήδη στον 6^ο π.Χ. αιώνα οι κοινότητες της νότιας Ελλάδας και Ιταλίας έχουν επιλέξει την Ολυμπία ως το κατάλληλο μέρος για να αναρτώνται οι δημόσιες συνθήκες συμμαχίας και σύναψης ειρήνης. Η πλειονότητα των διακρατικών συνθηκών αυτής της περιόδου στην Ολυμπία έχουν χαρακτήρα επικύρωσης και περιλαμβάνουν τις πόλεις-κράτη που αφιερώνουν και τα παραπάνω αναθήματα. Από αυτήν την περίοδο δεν έχουν βρεθεί δημόσιες τιμητικές επιγραφές.

399-167 π.Χ.

Συνοπτικά: από το 399 π.Χ. και εξής, το ιερό χάνει την πολιτική σπουδαιότητά του και γίνεται περισσότερο ένας τόπος προσωπικής προβολής. Οι επιγραφές που βρίσκουμε είναι κυρίως επίσημες τιμητικές επιγραφές που δοξάζουν τους ηγεμόνες και τις δυναστείες τους. Η πολιτική σπουδαιότητα του ιερού συνεχίζει να φθίνει και στη ρωμαϊκή περίοδο.

Κατάλογος Ολυμπιονικών

<https://mappinghistory.uoregon.edu/english/EU/EU13-10.html>

Ο κατάλογος των Ολυμπιονικών είναι ουσιαστικά μια καταγραφή του ελληνικού κόσμου, μέσα και έξω από τα όρια του ελλαδικού κορμού, όπως εξελίσσεται ακολουθώντας τα ιστορικά γεγονότα ανά τους αιώνες. Ιδιαίτερα χρήσιμο υλικό για τη μελέτη μας.

Μεταφράζω ελεύθερα το κείμενο του βίντεο της περιόδου που μας ενδιαφέρει (700-399 π.Χ.)

776-688 π.Χ. - Το 776 π.Χ είναι το έτος όπου έχουμε για πρώτη φορά επίσημη καταγραφή των Ολυμπιονικών. Ο χάρτης δείχνει πως οι Ολυμπιονίκες αυτής της περιόδου έχουν καταγωγή από την περιοχή του ελλαδικού χώρου νότια των Θερμοπυλών. Αναφέρονται αθλητές από την Ηλεία – οι οποίοι αποκλείστηκαν την πρώτη περίοδο των Αγώνων, επίσης από την Σπάρτη, την Αθήνα, την Επίδαυρο, τη Σικυώνα και τα Μέγαρα.

688-588 π.Χ. - Αυτήν την περίοδο παρατηρούμε μια τεράστια διεύρυνση σχετικά με τον τόπο καταγωγής των Ολυμπιονικών. Οι νικητές στο στάδιο εξακολουθούν να είναι από την περιοχή νότια των Θερμοπυλών, όμως οι νικητές σε άλλα αγωνίσματα κατάγονται από μια πολύ ευρύτερη περιοχή που περιλαμβάνει τη Σικελία, τη Νότια Ιταλία και τη Μικρά Ασία. Αυτή η εξάπλωση σχετίζεται σίγουρα με το φαινόμενο του ελληνικού αποικισμού και αντικατοπτρίζει την επιθυμία των αποικιών να είναι σε επαφή με τη μητέρα-Ελλάδα.

588-488 π.Χ. - Είναι αξιοσημείωτο πως πολλοί Ολυμπιονίκες προέρχονται από τη βόρεια Ελλάδα. Τον 6^ο αιώνα σ' αυτήν την περιοχή δεν είχαν εγκαθιδρυθεί πολλές αποικίες. Οι επαφές ανάμεσα στη βόρεια και την κεντρική Ελλάδα ενδυναμώθηκαν κατά τη διάρκεια των πολιτικών αγώνων του ύστερου 5^{ου}. Πάρα πολλοί είναι και οι νικητές που κατάγονται από υπερπόντιες, κυρίως παράκτιες πόλεις.

4^{ος} αιώνας π.Χ. και εξής – Συνοπτικά, από τον 4^ο αιώνα και εξής σπανίζουν οι αθλητές από τη Μεγάλη Ελλάδα, ενώ οι περιοχές καταγωγής των αθλητών επεκτείνονται προς ανατολικά και νότια: Συρία, Κιλικία, Αίγυπτος. Οι αλλαγές αυτές ανταποκρίνονται στις αλλαγές της ελληνιστικής εποχής κατ' αρχάς και της ρωμαϊκής στη συνέχεια. Το 396 μ.Χ. ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος καταργεί οριστικά τους Ολυμπιακούς Αγώνες, στο πλαίσιο των διωγμών των μη-χριστιανικών θρησκειών.

Ένας ισχυρός σεισμός τον 5^ο μ.Χ. αιώνα καταστρέφει το ιερό, το οποίο παραδίδεται στη λήθη του χρόνου έως την αρχή των ανασκαφών αρχικά από τη Γαλλική και στη συνέχεια από τη Γερμανική Αρχαιολογική Σχολή, τον 19^ο αιώνα.

Τελετή αφής της Ολυμπιακής Φλόγας

<https://www.youtube.com/watch?v=rpj5HtXUd34>

Όλο το τελετουργικό της σύγχρονης τελετής αφής της Ολυμπιακής Φλόγας. Πολύ καλό ντοκουμέντο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σε άλλες υποενότητες (μουσική, χορός, εκπαίδευση).

Διάρκεια 16 λεπτά, μπορούμε να παραλείψουμε από το 3ο-5ο λεπτό

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/arxaiotita/page_012.html

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα – Άρθρο για τους Ολυμπιακούς Αγώνες της αρχαιότητας

<http://odysseus.culture.gr/a/1/11/ga115.html>

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού – Αφιέρωμα στους Ολυμπιακούς Αγώνες κατά την αρχαιότητα

<http://www.ime.gr/olympics/ancient/gr/ariston.html>

Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού - Ο ολυμπιονίκης Αριστίων διηγείται την ιστορία του. Εδώ θα βρούμε επίσης και πολλούς άλλους συνδέσμους σχετικά με τους αγώνες και το ιερό.

Το μαντείο του Απόλλωνα στους Δελφούς – Η παγκόσμια ακτινοβολία του ιερού με βάση τα ιδιωτικά και δημόσια αναθήματα και τις συνθήκες

<https://mappinghistory.uoregon.edu/english/EU/EU13-04.html>

Μεταφράζω ελεύθερα το κείμενο του βίντεο της περιόδου που μας ενδιαφέρει

700-399 π.Χ.- Τα δημόσια αναθήματα ξεκινούν στον 7^ο π.Χ. αιώνα και μνημονεύουν νίκες σε γιορτές. Η καταγωγή των αναθετών καταδεικνύει την ευρύτατη γεωγραφική περιοχή με την οποία είχε επαφή το μαντείο. Οι πρωιμότερες συνθήκες χρονολογούνται ανάμεσα στο 800 και 700 π.Χ. Από εκεί και μετά έχουμε περισσότερες συνθήκες από διαφορετικές περιοχές του ελληνικού κόσμου και ακόμη και από τη Λυδία. Οι διακρατικές συνθήκες της πρωιμότερης αυτής περιόδου έχουν μια ιδιαίτερη σπουδαιότητα αναφορικά με τον ελληνικό αποικισμό. Επίσης, οι πηγές

δείχνουν ότι στους Δελφούς αναρτιόνταν συνθήκες από μακρινές κοινότητες, όπως από την Κρήτη. Έως τον 4^ο π.Χ δεν έχουν βρεθεί επίσημες τιμητικές επιγραφές.

Συνοπτικά για τις επόμενες περιόδους: Από το 399 ως το 167 π.Χ η ακτινοβολία του ιερού επεκτείνεται ως τη Μικρά Ασία και την Αίγυπτο και αργότερα και τη Ρώμη. Στο διάστημα ως το 200 μ.Χ στο ιερό αναρτώνται επιγραφές που αφορούν όλες σχεδόν τις περιοχές της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Το ιερό γεμίζει με επίσημες τιμητικές επιγραφές, αγάλματα και μνημεία που αναθέτουν οι εκπρόσωποι της Ρώμης στην Ελλάδα.

Ηροδότου, Ιστορίαι, Οι πολύ καλές σχέσεις του λυδού βασιλιά Κροίσου με το μαντείο των Δελφών

Το παρακάτω απόσπασμα δείχνει με εντυπωσιακό και γλαφυρό τρόπο πώς ξεκίνησε η στενή σχέση του Κροίσου με το Ιερό των Δελφών και συγχρόνως καταγράφει τον εξωφρενικό πλούτο που είχαν στη διάθεσή τους οι βασιλείς των ανατολικών αυτοκρατοριών. Παράλληλα, διαφαίνονται, ήδη τόσο πρόωμα, τάσεις αμφισβήτησης των θεών.

[1.46.1] Ο Κροίσος δύο ολόκληρα χρόνια έμεινε άπρακτος μέσα σε μεγάλο πένθος για το χαμό του παιδιού του. Ύστερα όμως η ηγεμονία του Αστυάγη, γιου του Κυαζάρη, που την αφάνισε ο Κύρος, γιος του Καμβύση, και τα περσικά πράγματα, που όλο και πήγαιναν μπροστά, έβαλαν τέλος στο πένθος του και τον έκαναν να σκεφτεί μήπως μπορούσε, πριν γίνουν μεγάλοι οι Πέρσες, να σταματήσει τη δύναμή τους πάνω στην αύξησή της.

[1.46.2] Με αυτή τη σκέψη στο μυαλό του ζήτησε αμέσως να δοκιμάσει τα ελληνικά μαντεία κι αυτό που ήταν στη Λιβύη, και έστειλε ανθρώπους του άλλους αλλού: Μερικούς να πάνε στους Δελφούς, κάποιους στις Άβες της Φωκίδος κι άλλους στη Δωδώνη· μερικοί να τραβήξουν για το ιερό του Αμφιάραου και του Τροφώνιου, και άλλοι για τις Βραγχίδες της χώρας των Μιλησίων.

[1.46.3] Αυτά είναι τα ελληνικά μαντεία, όπου ο Κροίσος έστειλε ανθρώπους του για να πάρει χρησμό. Στη Λιβύη ήταν το ιερό του Άμμωνα, όπου πήγαν αποσταλμένοι του να ρωτήσουν για λογαριασμό του. Ο λόγος που έστειλε ο Κροίσος ανθρώπους του σ' αυτά τα μέρη ήταν που ήθελε να δοκιμάσει τα μαντεία πόσο σοφά ήταν, με την ιδέα πως αν βρεθεί να ξέρουν την αλήθεια, τότε να έστειλε για δεύτερη φορά και να ρωτήσει αν έπρεπε να επιχειρήσει εκστρατεία εναντίον των Περσών.

[1.47.1] Νά με ποιιά εντολή έστειλε τους Λυδούς για τη δοκιμασία αυτή των χρηστηρίων: από την ημέρα που θα ξεκινούσαν από τις Σάρδεις, από αυτή λογαριάζοντας του λοιπού τις μέρες, στην εκατοστή να ζητήσουν χρησμό από τα μαντεία, ρωτώντας τί ακριβώς κάνει τότε ο βασιλιάς των Λυδών, ο Κροίσος, ο γιος του Αλυάττη. Κι ό,τι μαντεύσει καθένα από τα χρηστήρια, να ζητήσουν να τους το γράψουν και να το αναφέρουν στον ίδιο.

[1.47.2] Τί μάντεψαν λοιπόν τα χρηστήρια κανείς δεν ξέρει να το πει. Στους Δελφούς όμως, ευθύς ως οι Λυδοί μπήκαν στο άδυτο για να ζητήσουν από το θεό χρησμό και έκαναν την ερώτησή τους σύμφωνα με την εντολή που είχαν, η Πυθία σε εξάμετρο λέγει
ακόλουθα:

[1.47.3] *Ηξεύρω εγώ τον αριθμόν της άμμου και τα μέτρα της θαλάσσης.*

Νοώ τον βουβόν και τον ακούω, χωρίς να ομιλεί.
Ηλθεν εις τας αισθήσεις μου οσμή σκληροδέρμου χελώνης,
η οποία βράζει ομού με αρνίσια κρέατα εις χάλκινον αγγείον.
Υποκάτω αυτής είναι χαλκός και άνωθεν πάλιν χαλκός.

[1.48.1] Αυτά σα μάντεψε η Πυθία, οι Λυδοί τα κατέγραψαν και ύστερα σηκώθηκαν και έφυγαν για τις Σάρδεις. Όταν έφτασαν εκεί από τα διάφορα μέρη και οι άλλοι αποσταλμένοι, φέρνοντας μαζί τους τούς χρησμούς, τότε ο Κροίσος άνοιγε ένα προς ένα τα γραφτά τους και εξέταζε τί έλεγαν. Από τα άλλα κανένα δεν τον σταμάτησε· ευθύς όμως ως άκουσε τί έλεγε ο δελφικός χρησμός, αμέσως προσκύνησε και παραδέχτηκε την αλήθεια του, έτσι που πείστηκε πως μόνο αληθινό μαντείο είναι των Δελφών, αφού του βρήκε τί έκανε αυτός.

[1.48.2] Γιατί σαν σκόρπισε ο Κροίσος στα διάφορα μαντεία τους ανθρώπους του για να ρωτήσουν το θεό, φύλαξε την ορισμένη μέρα και νά τί μηχανεύτηκε· σκέφτηκε πράγμα που ήταν αδύνατο να το βρει κανείς και να το βάλει ο νους του: έκοψε σε κομμάτια μια χελώνα και ένα αρνί και τα έβαλε ο ίδιος να βράσουν μαζί σε χάλκινο λεβέτι που το αποσκέπασε με χάλκινο καπάκι.

[1.49.1] Από τους Δελφούς αυτός ο χρησμός δόθηκε στον Κροίσο. Για την απάντηση που έδωσε το μαντείο του Αμφιάραου, δεν ξέρω να πω τί χρησιμοδότησε στους Λυδούς, όταν επιτέλεσαν τα νόμιμα γύρω από το ιερό (γιατί ούτε κι αυτός ο χρησμός παραδίδεται)· τίποτε άλλο σχετικά δεν έχω να πω, παρά ότι ο Κροίσος έκρινε πως και του Αμφιάραου το μαντείο λέει την αλήθεια.

[1.50.1] Ύστερα από αυτά ο Κροίσος θέλησε με μεγάλες θυσίες να κερδίσει με το μέρος του το θεό των Δελφών. Θυσίασε λοιπόν ζωντανά, τρεις χιλιάδες από κάθε είδους σφάγια, μάζεψε σε σωρό κρεβάτια επίχρυσα και επάργυρα, χρυσά ποτήρια, ρούχα πορφυρά και χιτώνες, και άναψε με αυτά φωτιά μεγάλη και τα έκαιε, ελπίζοντας πως έτσι θα κερδίσει ευκολότερα την εύνοια του θεού. Μα και σε όλους τους Λυδούς παράγγειλε να προσφέρουν όλοι ανεξαιρέτως κάτι πολύτιμο για την πυρά, καθένας τους ό,τι είχε.

[1.50.2] Αμέσως μετά τη θυσία είπε και έλιωσαν πάρα πολύ χρυσάφι και έκανε από αυτό μισά πλιθιά, που ήταν το μήκος του έξι παλάμες, το πλάτος τους τρεις, το ύψος τους μια παλάμη, εκατόν δέκα επτά τον αριθμό. Από αυτά τέσσερα ήταν από καθαρό χρυσάφι που το καθένα τους ζύγιζε δύομισι τάλαντα, τα άλλα ήταν από μίγμα χρυσού και αργύρου και ζύγιζαν δύο τάλαντα.

[1.50.3] Είπε ακόμη ο Κροίσος και έφτιασαν ομοίωμα ενός λιονταριού από καθαρό χρυσάφι, που ζύγιζε δέκα τάλαντα. (κάθε τάλαντο ζυγίζει περίπου από 26 ως 30 λίτρα, ανάλογα με τον λαό, και αντιστοιχεί στο βάρος του νερού που χωρούσε ένας τυπικός αμφορέας) Αυτό το λιοντάρι μετά την πυρπόληση του ναού στους Δελφούς, έπεσε πάνω από τα μισά πλιθιά (γιατί εκεί επάνω ήταν στημένο) και τώρα βρίσκεται στο θησαυρό των Κορινθίων και ζυγίζει εξίμισι τάλαντα· γιατί έλιωσαν από το χρυσάφι του τρεισήμισι τάλαντα.

[1.51.1] Όταν τα αποτέλειωσε αυτά ο Κροίσος, τα έστειλε στους Δελφούς και μαζί τους και άλλα, τα εξής: δύο πελώριους κρατήρες, έναν χρυσό και έναν από ασήμι, που ο χρυσός ήταν στημένος μπαίνοντας στο ναό στα δεξιά, ενώ ο ασημένιος στα αριστερά.

[1.51.2] Μετακινήθηκαν όμως κι αυτοί τότε που πυρπολήθηκε ο ναός, και ο χρυσός κρατήρας βρίσκεται τώρα στο θησαυρό των Κλαζομενίων ζυγίζοντας οκτώμισι τάλαντα και δώδεκα μνες, ενώ ο ασημένιος στη γωνιά του πρόναου, και χωρά εξακόσιους αμφορείς· μέσα σ' αυτόν ανακατεύουν στους Δελφούς το κρασί με νερό στη γιορτή των Θεοφανίων.

[1.51.3] Δεν στους Δελφούς πως το έργο είναι του Θεοδώρου από τη Σάμο, και το πιστεύω· γιατί δε νομίζω ότι είναι τυχαίο έργο. Έστειλε ακόμη ο Κροίσος και τέσσερα

πιθάρια από ασήμι, που είναι στημένα στο θησαυρό των Κορινθίων, και αφιέρωσε και δύο περιρραντήρια, ένα χρυσό και ένα ασημένιο· [...] [

1.51.5] Έστειλε μαζί μ' αυτά κι άλλα αναθήματα ο Κροίσος όχι πολύ σπουδαία, και κροντήρια για σπονδές ασημένια με φόρμα κυκλική και ακόμη ένα χρυσό άγαλμα κάποιας γυναίκας, τρεις πήχεις ψηλό, που στους Δελφούς λένε πως είναι ομοίωμα εκείνης που του ζύμωνε το ψωμί. Κοντά σ' αυτά αφιέρωσε ο Κροίσος και της γυναίκας του τα περιδέραια και τις ζώνες της.

[1.52.1] Αυτά έστειλε στους Δελφούς· ενώ στο ιερό του Αμφιάραου, όταν έμαθε την αρετή και τα παθήματά του, αφιέρωσε μια ασπίδα ολόχρυση και ένα δόρυ ατόφια ολόχρυσο, που και το κοντάρι του και η αιχμή του ήταν επίσης από χρυσάφι. Και τα δύο αυτά αφιερώματα βρίσκονταν ακόμη και στα δικά μου χρόνια στη Θήβα, και μάλιστα στο ναό των Θηβαίων τον αφιερωμένο στον Ισμήνιο Απόλλωνα.

Ιερό του Δία στη Νεμέα

Πληροφορίες στους παρακάτω συνδέσμους:

<https://mappinghistory.uoregon.edu/english/EU/EU13-05.html>

<https://mappinghistory.uoregon.edu/english/EU/EU13-06.html>

Ιερό του Ποσειδώνα στον Ισθμό της Κορίνθου

Πληροφορίες στους παρακάτω συνδέσμους:

<https://mappinghistory.uoregon.edu/english/EU/EU13-07.html>

<https://mappinghistory.uoregon.edu/english/EU/EU13-08.html>